

szublimálásának . . . az elzsongításnak". Drámaian azonban fölülre ritkán szemlélte az életet: akkor már nem érthetünk egyet Diószegivel, amikor a Papp művészetében feltörő anarchista diákkori élményeket hangsúlyozza.

Mégis, ez az erős túlzás legalább ráirányítja a figyelmet írónk nyugtalan, modern, egyáltalán nem hagyományosan liberális voltára. Juhász Géza ellenben nagyon is ingadozik a publicista megítélésében: hol széleslátókörű újságírónak rajzolja (137.), hol mindössze a polgárosodó köznemesség óvatossága ellenzékiességéhez kapcsolja. Ez utóbbi véleménye nemcsak téves, módszertanilag is hibás alapon jött létre: elsősorban a napi politikai állásfoglalásokra, kivált a nemzeti és nemzetiségi kérdésre vonatkozó nyilatkozataira épül. Csakhogy a féllenzéki közhelyeket mondó vezércikkiről mellett ott van A Hét meg az Új Magyar Szemle munkatársa, aki a vagyonszerzés erkölcsstelenségéről s az esküdt-székek jogosságáról cikkezik, szembefordul a magántisztviselőknél zsarnokoskodó főnőkkel, Ignotus szintjén ismeri a nemzetközi szociáldemokrata csoportosulásokat és a reformista irányokat (pl. a georgeizmust). Csak részben kapcsolható tehát a hírlapíró Papp Dániel az uralkodó körök liberálisabb szárnyához: engedményeket tesz nekik, ámde kiolthatatlanul élnek benne a polgári radikalizmus felé tartó törekvések.

Nagy Miklós

Szabó Dezső: Életeim. 1–2. köt. A szerkesztés, a bevezető és a jegyzetek Nagy Péter munkája. Bp. 1965. Szépirodalmi K. 860; 617.

Szabó Dezső önéletírásának a kiadása szerencsés vállalkozás volt. E természetben gazdag, de értékben oly egyenetlen életműnek ez a legemberibb hangvételi, legolvashatóbb darabja. Jelentősége és értékei túlmutatnak önmagán, fényt vetnek arra is, hogyan és miért lett e sok, és nem kis tehetségű alkotó életműve végső soron mégiscsak szomorú torzó.

A két vaskos kötet Szabó Dezső életét kíséri végig az első világháborúig. Nyilvánvaló, nemcsak s talán nem is elsősorban életrajz vagy önéletírás ez, hanem gyermekségének és fiatalságának újraélése. Mint ilyen nem áll egyedül kora magyar és világirodalmában. De van egy konkrétan meghatározható, személyes oka is. Nagy Péter szép és alapos előszavában figyelmeztet arra, hogy: „... mennyire menekül saját múltjába a jelen elől; ha a korai korszakok megírása mértéken felül elnyúlik, abban nemcsak az író öröme nyilatkozik meg saját gyermekésége felidézésében, de rettegése is, a saját élete és működése igazi problémáival való szembenézésről.” Valóban, az életrajzban nem egy alkalommal nevezi életét „homokba öntött

bor”-nak, „űszökvért kalász”-nak. Az öregező ember fájdalmas írája összevegyül a csödbejutott „próféta” siralmával. Eppen ez a fájdalom teszi emberivé a hangját, ez lágyítja meg korábban, más műveiben megnyilvánuló szarkasztikusan gonoszkodó kifakadásait, emberszólásait. Jóllehet, e mű sincs híjával a kajánkodó, gúnyosor megjegyzéseknek, jellemzéseknek (Pl. Kaffka Margit és Ady esetében), mégis sokkal igazabb, mint más, korábbi műveiben. De ebben nemcsak a világtól és eszményektől való búcsúzás fájdalma játszik szerepet, hanem az is, hogy Szabó Dezső ezt az írását minden korábbinál inkább „önmagának” írta. Ezúttal nem lebegtek előtte „taktikai” és „stratégiai” célok, világmegváltó tervek, nem akart meggyőzni, elhittetni semmit senkivel. Jóllehet, világnézete nem változott meg itt sem, de már nem „hirdeti” tanait. Elveit nem, csak a magatartást adta fel. De ez is elég volt ahhoz, hogy történeteit se sikerítse félre kiagyalt tendenciái érdekében, hogy alakjait ne személyespolitikai bosszú indulatától fűtve fesse meg. Saját életéről lévén szó, a valóság itt dolgozhatott leginkább a kezére, az írói szándék — megszabadulva a profétizmustól — itt torzította a legkevésbé.

Természetes, a két kötetet nem forgathatjuk „hiteles dokumentum”-ként vagy „korrajz”-ként. Önkényes valóságkezelésétől teljesen megszabadulni itt sem tud. Elsősorban önmaga mitizálásában nyilvánul ez meg. A kötet terjedelmi arányaihoz képest elég keveset olvashatunk a korról, az akkori magyar világról. Sokkal inkább anekdotafűzér ez a könyv, tanulmányokkal, tanulmányszerű gondolatsorozatokkal tűzdelve. Míg ez utóbbiak javarészüben ismeretek korábbi műveiből, addig az előbbieket a kötetek legelevenebbre sikerült lapjai. Nemcsak, s talán nem is elsősorban a történetek, hanem a történetek jellemző szereplői, közülök elsősorban tanártársai s a Nyugat írói, kikről minden gonoszkodó maliciája ellenére sok érdekeseget és jellemzőt tud mondani.

Legolvashatóbb műnek neveztük s ebben elsősorban nyelvi higgadtságának van szerepe. Elmaradnak — fenti okok miatt — a dührohamból eredő „jelzőzáporoztatások”, erőltetett képek, annál több azonban a mérsékelt, már nem szarkasztikus, hanem megbocsátóan humoros hangú jelző-képjellemzés. (Pl. A minisztérium: Hold-uccai Szahara; Fráter Loránd dalait hallva úgy érzi, hogy „... egy liter zsirtalan gerstlüt kellene literekkel leereszteni a torkán”, stb.)

Félbemaradt mű, mint Szabó Dezső egész életműve. Szó közben hagyatta vele abba Budapest ostroma. A kézirat utolsó lapját egy sáros csizma nyoma pecsételte le.

Bessenyei György